

„Muzicanți, cântați!“

Un critic american observa că, din punct de vedere horticol, livada de vișini trebuie tăiată: vișinii nu sunt măslini, longevitatea lor e limitată la 40–50 de ani și copacii nu mai au de ce trăi, dacă nu mai sunt pe rod. Probabil că e corect în legătură cu livada, dar nu cu Livada: ne-am obișnuit să considerăm că topoarele ce se aud în actul patru distrug o lume infinit superioară celei pe care o vestesc. Și oricât de mult s-au străduit diverse interpretări să evidențieze frivolitatea și inconștiența fostei proprietărese, Ranevskaia, pragmatismul și iscusința noului stăpân, Lopahin, simpatia creatorilor spectacolului și, implicit, a publicului se îndreaptă spre aura nostalgică ce însoțește dispariția frumuseții din lume. Până și Lopahin, țăranul care intra pe ușa pentru slugi și acum e stăpânul moșiei, ar dori un „consens“ imposibil: el să parceleze pământul și să-l vândă, iar moșiereasa să-și păstreze proprietatea. Nihilismul și disprețul studentului Trofimov par a fi provocate de această situație imposibilă: „Marea majoritate a intelectualilor pe care îi cunosc nu caută nimic, și nu fac nimic, și nu sunt în stare să muncească. Își spun: intelectuali, dar își tutuiesc servitorii și se poartă cu țărani cum te-ai purta cu niște vite... Totul nu e decât murdărie, vulgaritate, sălbăticie asiatică... Eu mă tem de mutrele prea grave, nu-mi plac. Mie mi-e frică și de discuțiile serioase. Mai bine să tăcem cu toții“. În

spectacolele mai vechi, discursul acesta părea a se suprapune celui al autorului, dar era imposibil să nu observi cât de mult trăncănește acest partizan al mușeniei. În spectacolul lui Pintilie din anii '60, Emmerich Schäffer juca o candoare însuflețită dar tâmpă, în recentul spectacol al lui Andrei Șerban, Claudiu Bleonț era un fel de Lenin ridicol, care își susținea monologul revoluționar pe acordurile „Internaționalei“. Nu cred că Petia Trofimov e un personaj demonic, mai degrabă își plătește cu vorbe mâncarea și întreținerea. Spre deosebire de contemporanii săi – Gorki, Dostoievski, Tolstoi –, Cehov nu a fost interesat în opera lui de „problematică“ revoluției și a revoluționarului, a comploturilor și a legitimității puterii existente. El a ticluit situațiile din care reiese tot ridicolul pretenției de a fixa trecutul, dar și de a comanda viitorul. Schimbările, uneori denumite revoluții, sunt insuportabile pentru cei care le trăiesc, ba chiar și pentru cei care le provoacă.

La începutul lui mai „vișinii au înflorit, dar în livadă e încă frig; a căzut bruma“. Acesta e buletinul meteorologic al tuturor schimbărilor: al frigului etern, în care nevoia de căldură (naturală sau umană) e mereu nesatisfăcută. Teribila intuiție a lui Cehov este că toate schimbările se fac de dragul noului, al viitorului, dar în numele trecutului, reinterpretat mereu în serviciul cauzei.

Așa se întâmplă în politică, așa se întâmplă în teatru. Comunismul – unul dintre cele mai teribile proiecte de inginerie socială – s-a justificat prin necesitatea recăștigării „egalității“ inițiale, dinainte de apariția proprietății private. Aproape toate manifestele novatoare din teatru reclamă sincretismul inițial, comuniunea primară între artist și spectator.

Trecutul e întotdeauna foarte încăpător și în taințele lui încăp probe contradictorii. Toate inovațiile nu sunt decât încercarea de a reface trecutul evocat de lacheul First: „Pe vremea aceea și vișinele uscate erau fragede, zemoase, dulci, parfumate!... Se cunoștea un meșteșug anumit pentru ele...“. Când Ranevskaia întreabă cine mai știe meșteșugul ăsta, First răspunde cu precizie: „Nimeni. L-a uitat toată lumea“.

Revoluționarii îi urăsc pe nostalgici și invers, inovatorii îi disprețuiesc pe meșteșugari și viceversa. Desigur, în cadrul acțiunii practice, ei se stânjenesc adeseori unii pe alții. Dar, în fond, ei

Imagine din Livada de vișini de A.P. Cehov în viziunea lui Gheorghe Harag (TN Târgu-Mureș, 1985)

© Moment din Livada de vișini montată de Lucian Pintilie la „Bulandra“ (1968)

caută împreună secretul meșteșugului prin care fructele uscate pot fi fragede. Coborînd din înaltele sfere ale interpretărilor teoretice în amănuntele de coridor ale vieții, aflăm că soția lui Cehov n-a jucat rolul atât de spectaculos al moșieritei Ranevskaia, ci pe acela, episodic, al guvernantei Charlotta Ivanovna, care-și distrează stăpânii cu scamatorii. Actul al doilea începe cu monologul în care ea spune că nu știe exact nici câți ani are, și nici cine sunt părinții ei: „Nu știu nici cine sunt, nici de ce trăiesc“. Să-i fi încredințat Cehov omului cel mai apropiat verbele care exprimă sensul exact al întâmplărilor?

Într-o versiune recentă, prezentată la Paris de către doi regizori bulgari (Margarita Mladenova și Ivan Dobcev), **Livada de vișini** începe pe peronul unei gări. Ranevskaia și ai ei așteaptă nemișcați trenul, ca să plece dintr-un loc în care nu mai au ce căuta. Lopahin se agită, a venit la gară cu șampanie, vrea să obțină iertarea. Ranevskaia îl refuză, pentru ea Lopahin este purtătorul nenorocirii, doar un miracol poate salva situația. Și Charlotta produce minunea: printr-o șmecherie de-a ei, Ranevskaia izbutește să-și mai vadă o dată moșia.

În piesa lui Cehov cânta „faimoasa noastră orchestră evreiască: patru viori, un flaut și un contrabas“ (Gaev). Lor le

ordonă Lopahin, când se întoarce de la licitație, „Muzicanți, cântați!“. În spectacolul lui Andrei Șerban cântau alămurile și clasa muncitoare. Oricine ar cânta, nostalgia balurilor în care dansau generalii și disprețul pentru funcționarul de la poștă și pentru șeful gării rămân aceleași, deși distribuțiile se schimbă mereu și vedetele obolesc și se retrag, și vin dublurile, și dublurile dublurilor...

Fără îndoială că livada de vișini trebuie tăiată. „Îngerii cerului“ pe care îi tot invocă Ranevskaia au părăsit-o de mult. Ei s-au cuibărit apoi în casele abuziv naționalizate, în tot soiul de unghere în care oamenii și-au localizat fericirea trecută. Astăzi Ranevskaia ar plânge după vilele construite de Lopahin, unde s-a instalat nomenclatura, iar peste câteva decenii urmașii nomenclaturii îi vor considera mitocani și impostori pe cei ce astăzi cumpără vilele din care ei au apucat (dacă) să fie evacuați.

Nu se poate prevedea ce vor cânta muzicanții, dar că ei vor fi poftiți la toate inaugurările este absolut sigur. Așa că oamenii de teatru, artiștii ar trebui să fie ceva mai siguri de ei: chiar dacă livada se taie, Livada rămâne.

MAGDALENA BOIANGIU